

Proč a nač environmentální výchova?

(článek do Programu 142)

Už klasik světové literatury správně postřehl, že vše podstatné se naučíme v mateřské škole. Bezpochyby to platí i pro základní pravidla, jimiž by se měl řídit náš vztah k přírodě. To, že se broučkům nemají trhat nožičky a že papírky nepatří do lesa, skutečně pochopí každý předškoláček a doufejme, že nově ho naučí i to, že každá nepotřebná PET láhev patří do sběrné nádoby, ale vůbec nejlepší je, když se jich kupuje (a tedy i vyhazuje) co nejméně. Když vyrosteme, bohužel jen málokdo z nás tyto zásady důsledně dodržuje. V dospělosti sice broučkům trhají nožičky jen osoby vyšinuté, ale kdo se zamýšlí nad tím, co z těchto tvorečků zbudě, když náš skvěle udržovaný trávník několikrát ročně přejedeme sekačkou nebo mulčovačem? Správně posoudit všechny důsledky popsánoho způsobu péče o travnaté porosty je bezpochyby nad rámec možností i toho nejšikovnějšího absolventa mateřské školy, a tak tu máme první pádný důvod proč se věnovat environmentální výchově i u starších dětí. Podobně komplikovaných problémů spojených s tvorbou a ochranou životního prostředí jsou stovky, takže neočekávejme, že dětem vše objasní už na základní škole. K probrání na střední škole toho zůstane více než dost.

Na některých středních školách si pro environmentální výchovu vyčlenili samostatný předmět, u nás ji pojmáme jako tzv. průřezové téma, které prolíná výukou fyziky, chemie, biologie, zeměpisu a cizích jazyků. Zda to byla správná volba, to se ukáže až za několik let. Bude totiž hodně záležet na tom, jestli se ve výše uvedených předmětech budeme environmentálními problémy skutečně zabývat, nebo zůstaneme-li u jejich tradiční obsahové náplně, v níž se životnímu prostředí věnuje jen minimální pozornost. Je skutečně nutné učit naše studenty, že mají lít kyselinu do vody a v žádném případě ne naopak, když to nikdy dělat nebudou? Nebylo by užitečnější jim vysvětlit, co se stane, když do svého zahradního bazénu, WC, myčky či pračky nalijí nebo nasypou ony zázračné prostředky důvěrně známé z televizních a dalších reklam? Větší zaměření výuky na dopady lidského konání na naše životní prostředí by mohlo pomoci posunout pojetí těchto předmětů od čistě abstraktní vědy blíže k praktickému využívání jejich poznatků v každodenním životě.

Dnes už si téměř každý člověk uvědomuje, že lidstvo dává přírodě pořádně zabrat. Nezastíráme si, že následky našich neuvážených činů mohou být pro lidstvo osudové, ale doufáme a věříme, že nebude až tak zle. To ovšem nezávisí na míře našeho optimismu, nýbrž spíše na tom, do jaké míry ulehčíme přírodě vyrovnat se s neustále rostoucím tlakem lidské civilizace. Hnutí, které je možné označit jako environmentalismus, každým rokem sílí. Je nové, a proto má klady i zápory mládí. Někdy je naivní, jindy militantní, často se upíná k jednoduchým řešením, která mohou přinášet více škod než užitku. Kdo jiný než učitelé by měl toto hnutí kultivovat? Často teď hovořím se zkušenými ekopedagogy, kteří se rozvoji environmentální výchovy v nejrůznějších mimoškolních zařízeních věnují už mnoho let. V jejich názorech nenacházím nesmiřitelnost. A to ani v tradičně citlivé otázce jaderné energetiky. Rovněž nejsou ideologicky úzce vázáni na určité politické směry a strany, což si veřejnost doposud obecně myslí, prostě mají nadhled. Obdobný postoj bychom si měli osvojit i my, učitelé základních a středních škol. Zapojení co nejširšího počtu vyučujících do environmentální výchovy pojmávané jako průřezové téma přináší jednu velkou nespornou výhodu – široké spektrum pohledů a názorů, které zabrání nežádoucímu zjednodušování a nalézání jednoduchých ale neúčinných řešení.

Věřím, že dokážeme poskytnout našim studentům dostatek kvalitních informací o problematice životního prostředí, ale to nebude samo o sobě stačit. O tom, že papírek v lese neodhodíme, ale dokonce ho sebereme po někom jiném, nerozhoduje pouze náš rozum, který nám říká, že jeden papírek přece nic neovlivní. Musíme mít v sobě víru, že náš příklad si najde následovníky. Jeden papírek skutečně nic neznamená, ale když se jich opakovaně posbírají tisíce, tak to význam rozhodně má. Minulý rok naše škola již počtvrté uklidila jižní část Moravského krasu a poprvé se k nám přidalo i několik tříd ze ZŠ Merhautova.

Vraťme se ještě na chvíli k broučkům a trávě. Trávu je bezpochyby nutné občas posekat, broučky (roztomilé i protivné) je naopak žádoucí nerozsekat. Řešení je prosté a staletými vyzkoušené. Seče-li se louka kosou, jsou ztráty minimální. Je-li navíc louka druhově pestrá a nehnojená, pak na ní broučci a další jejich hmyzí příbuzní výborně prosperují. Sekat trávu ručně? V dnešní době? A přece, mnozí z těch, co se odhodlali vyměnit řvoucí sekačku za obyčejnou kosu a zvládli aspoň základy sečení, vám potvrdí, že našli velmi účinný způsob relaxace vhodný pro dnešní uspěchanou dobu. Nastolení většího souladu s přírodou může lidem pomoci prožít bohatší a příjemnější život, než když se upnou k hromadění majetku a v podstatě nepotřebných věcí nebo se před skutečným světem skryjí u svého počítače.

Na cestu rozvoje environmentální výchovy se u nás v posledních letech daly stovky škol, v celém světě jsou jich desetitisíce. Mnohé jsou dál než my, mohou nám být vzorem. V letošním školním roce chceme nejenom pokračovat v úklidu Moravského krasu, ale hodláme se zapojit do sběru baterií a drobných elektrospotřebičů v rámci soutěžního programu Recyklohraní. Pokusíme se co nejvíce studentů 1. a 2. ročníku vyššího gymnázia přilákat na další environmentálně zaměřené akce a doufáme, že se podaří uskutečnit i environmentálně zaměřený projekt Nový prales určený pro naše kvartány.

Mgr. Vítek Urban

příznivec a propagátor environmentální výchovy